

Religionsvidenskab: *Idéhistorie* overblik/noter

Rasmus Erik @ solsort.dk

Januar 2024

Indhold

Forord	1
Centrale Filosooffer og tænkere i kurset	3
<i>Mo Tsu</i> (ca. 470-391 f.Kr.)	5
<i>Platon</i> (428/427 f.Kr. - 348/347 f.Kr.)	7
<i>Aristoteles</i> (384 f.Kr.-322 f.Kr.)	9
<i>Epikur</i> (341 f.Kr.-270 f.Kr.)	11
<i>Aquinas</i> (1226-1274)	13
<i>Luther</i> (1483-1546)	15
<i>Descartes</i> (1596-1650)	17
<i>Spinoza</i> (1632-1677)	19
<i>Kant</i> (1724-1804)	21
<i>Kierkegaard</i> (1813-1855)	23
<i>Mill</i> (1806-1873)	27
<i>Nietzsche</i> (1844-1900)	29
<i>Heidegger</i> (1889-1976)	33
<i>de Beauvoir</i> (1908-1986)	35

<i>Bultmann</i> (1884-1976)	37
<i>Løgstrup</i> (1905-1981)	39
<i>Bataille</i> (1897-1962)	41
<i>Phillips</i> (1934-2006)	43
<i>Nussbaum</i> (1947-)	45

Forord

Dette er et eksperiment med at omforme noter etc. til en lille bog ved hjælp af menneske/maskin-interaktion, og samtidigt at få et overblik over idehistorien.

Noterne tager udgangspunkt i kurset Idehistorie på religionsvidenskabsstudiet på Københavns Universitet i efteråret 2023, og er derfor baseret på det indhold og vinkel som underviseren, Peter Kurt Westergård, har lagt i dette.

For at kunne skrive bogen hurtigt og effektivt, bruger jeg AI-værktøj undervejs til at sammenfatte, supplere etc., men både det overordnede indhold, og gennemgang/tjek af teksten er manuelt gjort.

Første del af bogen er en gennemgang af de mest centrale filosoffer i kurset. For hver filosof kombinerer jeg tre kilder til en beskrivelse af de centrale begreber etc:

1. Noter fra forelæsninger etc. (Sammenfattet via AI)
2. Sammenfatning af biografi og filosofi etc. fra eksterne kilder, såsom Stanford Encyclopedia of Philosophy, Encyclopedia Britannica og Wikipedia (Sammenfattet og suppleret via AI)
3. Noter fra spørgetime (og forelæsninger) etc. sammenholdt manuelt med ovenstående.

TODO: **Anden del** er overblik over relaterede filosoffer, – primært AI-genereret sammenfatning af eksterne kilder, men også ting fra noter indflettet.

TODO: **Tredje del** trækker forskellige tråde på tværs mellem filosofferne, for et større overblik. Tanken er, at et fletværk af filosoffer og temaer kan være et sammenhængende overblik over idehistorien.

TODO: **Fjerde del** er en samling AI-genererede spørgsmål, men manuelt filtreret, – som kan bruges til at reflektere over stoffet.

Stor tak til Nanna for at dele noter, som dette overblik også bygger på.

Kurset Idehistorie 2023

De primære filosoffer i kurset er: • Platon • Aristoteles • Epikur • Mo Tzu • Aquinas • Luther • Descartes • Spinoza • Kant • Kierkegaard • Mill • Nietzsche • Heidegger • de Beauvoir • Bultmann • Løgstrup • Bataille • Phillips • Nussbaum

Målene fra studieordningen¹ er:

Viden om:

- *hovedtrækkene i den europæiske idéhistorie.*
- *grundlæggende spørgsmål og problemer i europæisk religionsfilosofisk og etisk tænkning heriblandt i enkelte nyere kristendomshistoriske positioner.*
- *væsentlige filosofiske, religiøse og teologiske tekster og deres rolle og indflydelse op igennem historien.*

Færdigheder i at:

- *indplacere synspunkter, begreber og idéer i deres relevante historiske sammenhæng.*
- *diskutere og formidle centrale idéhistoriske spørgsmål og problemer og at udpege fællestræk og forskelle ved handlingerne af disse.*
- *læse og analysere komplekse tekster og bearbejde deres indhold med anvendelse af fagelementets metode og terminologi.*

Kompetencer til at:

- *arbejde selvstændigt og kritisk med idéhistoriske emner og deres ændringer.*
- *redegøre for en teksts forudsatte præmisser og grundlæggende argumentation.*
- *diskutere og formidle komplekse synspunkter og problemstillinger i et klart sprog.*

Man trækker et spørgsmål til en enkelt tekst. Mit udkast til generel disposition til eksamen er:

- Beskrivelse af tekst og forfatter
- Historisk og filosofisk kontekst for teksten og forfatteren
- Nøglepointer/begreber i teksten
- Position af pointerne i idehistorisk sammenhæng
- Tråde til andre filosoffer og idéer, herunder kontraster etc.

¹https://hum.ku.dk/uddannelser/aktuelle_studieordninger/religionsvidenskab/religion_svidenskab_ba.pdf

Centrale Filosofer og tænkere i kurset

Mo Tsu (ca. 470-391 f.Kr.)

Mo Tsu var en indflydelsesrig kinesisk filosof, logiker og essayist, der grundlagde skolen for mohisme under perioden for de Hundrede Skoler (den tidlige del af De Stridende Staters Periode, ca. 475-221 f.Kr.). Han var født i det, der nu er Tengzhou, Shandong-provinsen, og brugte en del af sit liv som regeringsminister i Song. Mo Tsu var kendt for at fokusere på universel kærlighed, social orden, himlens vilje, deling og at ære de værdige.

Centrale pointer:

- **Universel Kærlighed (Jian'ai)**
- **Opgør med Konfucianisme og Yangisme:** Mo Tzu repræsenterer en modsætning til konfucianisme og yangisme ved at fremhæve upartisk kærlighed og universel omsorg frem for familieforpligtelser eller egoisme.
- **Utilitaristisk Samfundsopfattelse:** Mohismen betoner det mest nyttelige for samfundet, med mål som en velholdt stat, en talrig befolkning, og et stabilt samfund.
- **Politisk Perspektiv og Utopi:** Mo Tzu's ideer er rettet mod den politiske elite, idet han foreslår en politisk kosmos baseret på upartisk kærlighed for at undgå konfuciansk partiskhed og fremme fred.
- **Antropologisk Præmis og Reduktionisme:** Der er en antagelse om, at mennesker kan formes og primært motiveres af nytteværdi. Dette fører til en reduktionistisk syn på individet i mohismen.
- **Implementering gennem Afretning og Argumentation:** Mo Tzu mener, at upartisk kærlighed skal implementeres gennem både opdragelse (belønning og sanktion) og rationel argumentation.
- **Argumentationsteknikker:** Mo Tzu bruger historiske eksempler/autoritet/konger, logisk argumentation + gendrivelse af indsigelser, og understregning af nytteværdien.
- **Samfundsmæssig Hierarki i Argumentation:** stat / by / familie / person

Supplement:

- **Imod Militær Aggression:** En fordømmelse af krigsførelse som både uproduktiv og umoralsk.
- **Økonomisk Ansvarlighed:** Vægt på sparsommelighed og funktionalitet over form i forskellige menneskeskabte artefakter og praksisser.
- **Himmelens Vilje:** Forestillingen om himlen som en personlig guddommelig og formynderlig agent, der belønner de gode og straffer de onde.
- **Imod Fatalisme:** Argument imod doktrinen om fatalisme, hvor menneskelig visdom og indsats har effekt på udfald af menneskelig bestræbelse.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Konfucius:** Mo Tsu's ideer om universel kærlighed og social orden stod i skarp kontrast til Konfucius' fokus på rituelle praksisser og familiebaseret etik.
- **Laozi (Daoisme):** Mo Tsu's fokus på social orden og aktiv intervention adskiller sig fra Laozi's mere passive og naturlige tilgang til orden og harmoni.
- **Yang**
- **Mill Utilitarisme**
- **Jesus næstekærlighed**

Platon (428/427 f.Kr. - 348/347 f.Kr.)

Platon var græsk filosof, der levede i Athen. Han var elev af Sokrates og lærer for Aristoteles, og hans arbejde spænder over mange filosofiske områder, herunder etik, kosmologi og metafysik. Han grundlagde Akademiet i Athen, som ofte betragtes som den vestlige verdens første universitet.

Centrale pointer:

- **Idélære og Ontologisk Dualisme:** Platons teori bygger på en ontologisk dualisme mellem ideernes verden (uforanderlig, usynlig) og fænomenverdenen (foranderlig, synlig). Dette er grundlaget for hans objektive idealisme.
- **Epistemologi og Genkaldelsesargumentet:** Platon fremhæver, hvordan menneskelig viden (episteme) opnås gennem en proces med genkaldelse (anamnesis) af ideer, der allerede eksisterer i sjælen, men forglemmes ved fødslen. Præmis ifht. etik, – når vi genkalder det gode kan vi handle godt.
- **Menneskets Hjemløshed og Tænkningens Rolle:** Platon argumenterer for, at mennesker er fundamentalt hjemløse i verden, og at tænkning og filosofi kan hjælpe os med at nærme os vores sande hjem – ideernes verden. Eros som en metafysisk længsel.
- **Antropologisk Dualisme:** Mennesket består af sjæl (psyke) og krop (soma), hvor sjælen er det primære, og kroppen er sekundær og ofte set som en hindring. Døden som sjælen adskillelse fra legemet, mennesket øve sig i at dø/genkalde idéerne. **Kropslighed som Hindring** Kroppen og det fysiske ses som en forhindring for at opnå fuld indsigt og sandhed. Tænkning og sjælelig renselse er vejen til erkendelse. **Sjælens Præeksistens og Efterlivet** Platon foreslår, at sjælen har eksisteret før fødslen i ideernes verden og vil vende tilbage dertil efter døden.
- **Vending mod Selvforvaltning:** Platon skildrer en vending fra naturfilosofi til et fokus på menneskets selvforvaltning og indre liv.
- **Dialektisk Metode:** Platon fremhæver den dialektiske metode som en

vej til indsigt, hvor dialog og rationalitet er central.

Udvalgte værker:

- **“Republikken”** (*ca. 380 f.Kr.*): Omhandler en ideel statsopbygning ledet af filosoffer.
- **“Faidon”**: Diskuterer sjælens udødelighed og ideer om døden.
- **“Symposion”**: Centrerer omkring kærlighedens forskellige former.
- **“Timaeus”**: Behandler emner som kosmos og naturvidenskab.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Aristoteles**: Mens Platon fokuserer på ideelle former, koncentrerer Aristoteles sig mere om empiriske observationer.
- **Sokrates**: Platons mentor, hvis filosofiske stil og metode dybt påvirkede Platons arbejde.
- **Alfred North Whitehead**: Moderne filosof, der betragtede den europæiske filosofiske tradition som en serie af fodnoter til Platon.
- **Augustin** viderefører Platon ind i kristen teologi.

Aristoteles (384 f.Kr.-322 f.Kr.)

Aristoteles, i antikkens filosofi og videnskab, blev født i Stagira, Grækenland, og døde i Chalcis, Euboea. Han var grundlæggeren af skolen Lyceum og er kendt for sit bidrag til mange forskellige felter, herunder logik, etik, naturvidenskab og politisk teori.

- **Dydsetik:** Han introducerer konceptet om dyder som vanemæssige dispositioner, erhvervet gennem handlinger og praksis. Disse dyder er ikke medfødte men erhverves gennem retledning og socialisering.
- **Naturalistisk og Teleologisk Etik:** Aristoteles betragter etik som forankret i en analyse og retledning af den menneskelige natur. Han ser mennesket som et væsen naturligt orienteret mod et mål, nemlig det gode eller eudaimonia (lykke / rette selvudfoldelse) gennem udfoldelse på rette måde.
- **Antropologi** Mennesket har ifølge Aristoteles indbyggede potentialer, som det søger at realisere i sin selvudfoldelse. Dette er en dynamisk proces, hvor det at nå eudaimonia (lykken) ses som en kontinuerlig aktivitet snarere end et fast slutpunkt. Aristoteles ser mennesket som et handlende væsen, hvor praktisk aktivitet og erfaring vægtes højere end ren intellektualisme.
- **Dyder / Teoretisk og Praktisk Fornuft:** Aristoteles skelner mellem teoretisk fornuft (intellektuelle dyder som sofia og techne) og praktisk fornuft (karakter/moralske dyder som fronesis). Den teoretiske fornuft beskæftiger sig med videnskabelig og filosofisk indsigt, mens den praktiske fornuft handler om evnen til at træffe kloge, etiske valg i dagligdagen / regulere selvudfoldelsen.
- **Tilegnelse af Moralsk Kompetence:** Dyder er ikke medfødte men erhverves gennem socialisering og praksis.
- **Sjæl og Legeme som Enhed:** I modsætning til Platon, betragter Aristoteles sjæl og legeme som en integreret helhed. Sjælen repræsenterer det levende og aktive i stoffet, og mennesket er set som en enhed af form

(idé, sjæl) og stof (legeme). Antropologisk monisme.

- **Sjælens tredeling:** Inkluderer den vegetative del (planter), den sansende del (dyr) og fornuften (mennesker).
- **Det Gode Liv og Middelvejen/mådehold:** Et centralt koncept i Aristoteles' etik er ideen om "middelvejen" – en balance mellem ekstremer. Et godt liv opnås ved at finde denne balance i ens handlinger og følelser.
- Skelnen mellem karakter-stærke og karakter-svage mennesker, i forhold til retledning af impulsive sjælsdel via fornuften.
- **Social og Individuel Etik:** Aristoteles understreger vigtigheden af det sociale aspekt i etikken, hvor en person, der lever etisk og finder middelvejen, bidrager til et godt socialt liv.
- Aristoteles' ideer om etik og politik er dybt forbundne, med vægt på, hvordan dydige individer bidrager til statens stabilitet.
- Hans naturfilosofi og biologiske studier lagde grunden for moderne videnskab gennem empirisk observation og eksperimentering.
- Aristoteles' logik, især hans system af syllogismer, har haft dybtgående indflydelse på vestlig tankegang.

Udvalgte værker:

- **Kategorierne** (*Dato ukendt*): Behandler klassifikationen af ting og undersøger begreber som substans, essens og attributter.
- **Metafysik** (*Dato ukendt*): Udforsker væren og de grundlæggende principper, der ligger til grund for verden.
- **Nikomachæiske Etik** (*Dato ukendt*): Omhandler etisk filosofi og diskuterer menneskelig moral og stræben efter et godt liv.
- **Politik** (*Dato ukendt*): Tilbyder indsigt i statens organisation og funktion.
- **Om Sjælen** (*Dato ukendt*): Behandler sjælens natur og forhold til kroppen.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Platon:** Aristoteles afviste Platons formteori og fremhævede empiri frem for idealisme.
- **Epicurus:** I modsætning til Aristoteles' teleologiske syn, fremhævede Epicurus en mere mekanistisk forståelse af naturen.
- **Descartes:** Aristoteles' fokus på empiriske data står i kontrast til Descartes' rationalisme.
- **Kant:** Aristoteles' dydsetik adskiller sig fra Kants pligtetik.
- **Heidegger:** Begge tænkere fokuserede på værens problematik, men med forskellige tilgange.

Epikur (341 f.Kr.-270 f.Kr.)

Epikur, græsk filosof, blev født på øen Samos og døde i Athen. Han grundlagde den epikureiske skole i filosofi, som var centralt fokuseret på etik og baseret på atomisme og materialisme.

Centrale pointer:

- **Atomisme:** Universet består af atomer og tomrum, og alle fænomener kan forklares gennem atomernes bevægelse og interaktion. Materialistisk verdenssyn, ingen sjæl.
- **Telelogi i retning af Ataraxia (sindsro):** Et centralt mål i livet, opnået gennem fravær af mentale forstyrrelser og fysisk smerte.
- **Hedonisme:** Nydelse og smertefrihed er de højeste goder, men med fokus på simple glæder og mentalt velvære frem for overdreven nydelse.
- **Hedonistisk Kalkyle:** Epikur fokuserer på en kalkyle af behovsopfyldelse, nødvendige/unødvendige, naturlige/unaturlige, smerte/nydelse, langsigte/kortsigtet. Målet er at opnå en tilstand af fravær af smerte (aponia) og sjælero (ataraxia) – katestematisk nydelse. Kinetisk nydelse kan ofte føre til ønske om mere, of forstyrre sind når det ikke opnås.
- **Tetra Farmakos (Firefoldige Kur):** Epikur opstiller fire grundprincipper for det gode liv: Guderne bør ikke frygtes, døden kan ikke opleves, det gode kan let opnås, og det onde er nemt at bære.
- **Gudernes natur:** Guderne eksisterer, men befinder sig i melemverden og i tilstand af atraxia, og blander sig ikke i menneskelige anliggender.
- **Relation til Aristoteles:** Epikur bygger på Aristoteles' idé om at handle ret, men han skifter fokus til forholdet mellem dyder og begær. For Epikur er det centrale, hvordan man opfylder sine behov og begær baseret på erfaringer.
- **Filosofi som vej til det gode liv:** Epikur argumenterer for, at filosofi kan frisætte mennesket fra ulykke ved at klarlægge forholdet til guderne, døden og naturlige begær.
- **Naturfilosofiske Betragtninger:** Epikur afviser Platons dualisme og fokuserer på en materiel verden bestående af atomer og det tomme rum.

Alt er reducerbart til atomer og deres bevægelser.

- **Epistemologi:** Epikur fremhæver radikal sensualisme, hvor viden opnås gennem *sanseerfaringer*.
- **Etik:** Epikurs etik er naturalistisk og teleologisk, centreret om nydelse som målet for det gode liv. Han skelner mellem forskellige typer af begær, hvor de naturlige og nødvendige begæring er vigtigste at opfylde.

Udvalgte værker:

- **Brev til Menoikeus:** Fokuserer på epikureiske etiske læresætninger.
- **Brev til Herodotus:** Behandler hans syn på universets natur og atomteori.
- **Brev til Pythocles:** Diskuterer naturfænomener ud fra et epikureisk perspektiv.
- **Hovedlæresætningerne:** Samling af hans kerneidéer og filosofiske synspunkter.
- **Vatikanets sætninger:** Tilsvarende samling af epikureiske ideer og tænkning.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Aristoteles:** Modsætning i forståelsen af formål og mål i naturen, hvor Epikur afviste Aristoteles' teleologiske syn.
- **Demokrit:** Delte atomistisk verdenssyn, men Epikur tilføjede konceptet om atomernes tilfældige afvigelse (swerve).
- **Stoikerne:** I modsætning til stoicismens accept af skæbnen, fremhævede Epikur vigtigheden af individets valg og nydelse.
- **Platon:** Afvisning af Platons idealisme til fordel for en materialistisk forståelse af virkeligheden.

Aquinas (1226-1274)

Thomas Aquinas var en italiensk filosof og teolog i middelalderen, kendt for sin syntese af kristen teologi og Aristotelisk filosofi. Han var medlem af den Dominikanske orden.

Centrale pointer:

- **Lex Aeterna (Den Evige Lov):** Aquinas betragter Lex Aeterna som Guds evige fornuft, som er grundlaget for al orden i universet. Denne lov er ikke direkte tilgængelig for mennesker men er grundlaget for al anden lov.
- **Lex Naturalis (Naturlig Lov):** Dette er en moralsk lov, som Aquinas mener er indskrevet i menneskets hjerte. Den er universel og kan erkendes gennem fornuft. Lex Naturalis søger at fremme 'Bonum Humanum' (det menneskelige gode).
- **Lex Divinum (Guddommelig Lov):** Denne lov er åbenbaret gennem skrifterne og er en vejledning for mennesker til at opnå evig salighed. Denne lov hører til den overnaturlige sfære og omfatter religiøse love og påbud.
- **Lex Humana (Menneskelig Lov):** Dette er de love, som mennesker laver. Ifølge Aquinas skal disse love afspejle både den naturlige lov og Guds evige lov for at være retfærdige. Lex Humana findes i den naturlige sfære og er underlagt menneskelig administration, såsom staten.
- **Teologiske dyder og integration af klassiske kardinaldyder** tro(fides), håb(spes) og kærlighed(caritas); sammenlignet med visdom(prudentia), retfærdighed(lustitia), mod(fortitudo), mådehold(temperantia) fra platons republikken.
- **Naturlig Teologi:** Aquinas understreger, at mennesker kan opnå en vis forståelse af Gud gennem filosofi og 'lumen naturale' (naturligt lys), dvs. den menneskelige fornuft.
- **Den Naturlige og Overnaturlige Side:** Aquinas ser universet som opdelt i en naturlig og en overnaturlig sfære. Den naturlige sfære er tilgængelig gennem menneskelig fornuft og observation, mens den overnaturlige

sfære omfatter guddommelige sandheder, som kun kan kendes gennem åbenbaring og tro. Men kirken fungerer som et bindeled mellem den naturlige og den overnaturlige sfære. Gennem sakramenterne formidler kirken den guddommelige nåde i den naturlige verden.

- **Bonum Divinum (det himmelske gode):** Det ultimative gode. ‘Beatitudo’, eller salighed, hvilket er en guddommelig gave og målet for menneskelig eksistens. (Teologisk aspekt).
- **Bonum Humanum (det jordiske gode).** Det gode i menneskelivet. Moralske dyder, relateret til daglige valg og handlinger. (fastholder og indfælde aristoteles etik). Teoretisk fornuft og praksis fornuft
- **Naturlig teologi og åbenbaret teologi:** Naturlig baseret på fornuft og observationer uden åbenbaring, ie. hans fem gudsbeviser. Åbenbaret baseret på bibel og kirke. Begge vigtige og komplettere. Summa Theologica forsøger integrere de to.

Udvalgte værker:

- **Summa Theologica (1265–1274):** Et ufærdigt værk, der udgør en omfattende syntese af kristen teologi og Aristotelisk filosofi.
- **Summa contra Gentiles (1259–1265):** En apologetisk tekst, der forsvarer kristendommen mod ikke-kristne filosofier.
- **Disputed Questions on Truth (1256–1259):** Behandler teologiske og filosofiske spørgsmål i form af disputatser.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Aristoteles:** Aquinas udbyggede Aristoteles’ tanker og tilpassede dem til en kristen kontekst.
- **Platon:** I modsætning til de tidlige kirkefædre, som integrerede Platons ideer, fokuserede Aquinas mere på Aristoteles.
- **Epikur:** Aquinas’ dydsetik står i kontrast til Epikurs fokus på nydelse som det højeste gode.
- **Kant, Mill** Dydsetik kontra pligtetik og nytteetik

Luther (1483-1546)

Martin Luther var en tysk munk og teolog, der blev en central skikkelse i den protestantiske reformation. Født den 10. november 1483 i Eisleben, Tyskland, og død samme sted den 18. februar 1546. Han studerede filosofi og jura, før han i 1505 trådte ind i et Augustinerkloster og blev ordineret som præst to år senere. Han fortsatte sine teologiske studier på universitetet i Wittenberg, hvor han blev professor i bibelstudier.

- **Frelsesforståelse baseret på Tro Alene:** Luther understregede ideen om, at frelse opnås gennem tro alene ('sola fide'), hvor mennesket betragtes som grundlæggende syndigt, men kan blive retfærdiggjort gennem Guds nåde.
- **Traditionskritik af den Romersk Katolske Kirke:** Luther kritiserede kirkens traditioner, herunder brugen af filosofi og kirkefædre i teologien, og fastholdt princippet om 'sola scriptura', hvilket betyder, at Bibelen er den eneste autoritative kilde til kristen tro. – **Verslige regimente og åndelige regimente:** Tvangens/kejserens rige vs. frihedens/kristi rige (sola scriptura, solo fide). Menneske står i spændingsfeltet mellem de to regimenter (ikke enten det ene eller det andet). Mennesket står i dobbelt relation til begge, som både synder og frelst.
- **Simul justus et peccator:** Mennesket er samtidig retfærdig og synder; frelsen findes ikke i menneskets egen fortjeneste, men som en gave fra gud.
- **Separation af stat og kirke** Politiske myndighed kan ikke udstrækkes til kirkelige anliggender (moderne sprog: indre kirkelige anliggender). (Men gud står også bag det hele inkl. det verslige/konge/dronning etc.)
- **Lovens Dobbelt Brug:** Luther så loven som havende to funktioner: den civile brug (til at opretholde orden i samfundet) og den teologiske brug (til at vise menneskets syndighed og behov for frelse).
- **Skillelinjen mellem Lov og Evangelium:** En central dialektik i Luthers tanke, hvor han argumenterer for, at Gud interagerer med menneskeheden på to grundlæggende måder - loven og evangeliet.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Kierkegaard:** Begge tænkere betoner den individuelle tro og forholdet til Gud, men Kierkegaard fokuserer mere på det subjektive og eksistentielle aspekt.
- **Bultmann:** Bultmanns teologi var påvirket af Luther, især i hans syn på retfærdiggørelsen og kritikken af kirken.
- **Kant:** Selvom Kant fokuserer mere på fornuften, deler han Luthers interesse for individets moralske ansvar.

Descartes (1596-1650)

René Descartes var en fransk matematiker og filosof og er ofte betragtet som den moderne filosofis fader. Han bidrog betydeligt til både matematik og filosofi, og hans arbejde spillede en central rolle i den videnskabelige revolution i det 17. århundrede.

Centrale pointer:

- **Skepticisme og Metodisk Tvivl:** Descartes anvender skepticisernes ideer metodisk gennem det, han kalder ‘metodisk tvivl’. Han udforsker dette gennem flere argumenter i sine meditationer, især i den første, hvor han betvivler sansernes pålidelighed, drømme og muligheden for en ondskabsfuld dæmon.
- **Cogito Argumentet:** Forestillingsmæssig krise, – hvad kan vides med sikkerhed? I den anden meditation når Descartes frem til sit berømte “cogito ergo sum”-argument, hvilket han ser som bevis på eksistensen af den tænkende selv.
- **Teologisk Rationalisme:** Descartes’ arbejde er dybt forankret i en kombination af religiøs overbevisning og rationalisme.
- **Ontologisk gudsbevis:** Argumentation for Guds eksistens baseret på begrebet om en perfekt væsen. A priori ræsonnement – idéen om et perfekt væsen inkluderer eksistensen, da eksistensen er perfektion, og idéen er a priori – og afledt af konceptet og ikke ydre observation.
- **Årsagsargument for gud:** Han forsøger at forene religiøsitet og rationalisme gennem argumentation for Guds eksistens, især i hans tredje meditation. Han argumenterer for, at da vi har en ide om en perfekt Gud, og at noget ikke kan komme fra intet, må der være en væsen med uendelig realitet (Gud) som årsag til denne ide. Dette argument tager udgangspunkt i årsagsprincip om at der ikke være mere indeholdt i virkningen end i årsagen. Han skelner mellem forskellige typer af argumenter for Guds eksistens,
- **Descartes’ Gudsbegreb:** Han forestiller sig en Gud, der er både theistisk(aktiv) og deistisk(ikke-indgribende) - en Gud, der skabte verden og

opretholder den, men ikke direkte griber ind i den.

- **Cartesiansk dualisme:** Teorien om, at sind(res cogitans) og krop(res extensa) er to adskilte substanser, der interagerer med hinanden.
- **Indflydelse og Arv:** Descartes' ideer har haft en omfattende indflydelse på efterfølgende filosofisk og videnskabelig tænkning, herunder hans fokus på subjektet og forholdet mellem krop og sjæl.
- **Cartesisk-kantiansk vending mod subjektet.** Der sker en vending fra ontologi til epistemologi, ifht. subjektet.

Udvalgte værker:

- “Meditations on First Philosophy” (1641): Introducerer det berømte udsagn “cogito, ergo sum” (jeg tænker, altså er jeg) og behandler eksistensen af Gud og sjælens uadskillelighed fra kroppen.
- “Discourse on the Method” (1637): Fokuserer på metoden til videnskabelig og filosofisk tænkning.
- “Principles of Philosophy” (1644): En tekstbogsversion af hans filosofi, dedikeret til Prinsesse Elizabeth af Bøhmen, der behandler menneskelig viden, materielle ting og universet.
- “The Passions of the Soul” (1649): Omhandler følelser og deres rolle i menneskelivet.
- “La Géométrie” (1637): Et værk, der kombinerer algebra og geometri, hvilket førte til udviklingen af det kartesiske koordinatsystem.

Perspektivering til andre tænkere:

- Platon: Ligheder i vægt på rationel indsigt og medfødte ideer.
- Aristoteles: Afvigelser fra Aristoteles' materie-form doktrin og teleologi.
- Thomas Aquinas: Fælles interesse i fornuftens rolle, men Descartes' tilgang til teologi adskiller sig.
- Anselm af Canterbury: gudsbevis
- Spinoza: Påvirket af Descartes' rationalisme, men udvikler sin egen monistiske filosofi.
- Kierkegaard: Står i skarp kontrast til Kierkegaards fokus på eksistentialisme og subjektivitet.

Spinoza (1632-1677)

Baruch Spinoza, også kendt under sit latiniserede navn Benedictus de Spinoza, var en indflydelsesrig filosof af portugisisk-jødisk herkomst. Han blev født i Amsterdam og spillede en væsentlig rolle i oplysningstiden og det 17. århundredes rationalisme.

Spinoza voksede op i en portugisisk-jødisk familie i Amsterdam. Hans forældre var blandt mange jøder, der blev tvunget til at konvertere til kristendommen, men fortsatte med at praktisere jødedommen i hemmelighed. Efter at være undsluppet fra inkquisitionen i Portugal, blev Spinozas far en betydelig købmand i Amsterdam. Spinoza selv uddannede sig i jødedommen, men udviklede kontroversielle ideer, som førte til hans ekskommunikation fra det jødiske samfund i en ung alder.

Centrale pointer:

- **Pantheisme – Deus Sive Natura:** Spinoza identificerer Gud med naturen, hvilket markerer et brud med traditionelle theistiske gudsbegreber, som eksempelvis hos Descartes. Dette fører til en pantheistisk opfattelse, hvor alt i universet er en udtrykning af Gud.
- **Natura Naturans og Natura Naturata:** Disse begreber beskriver to aspekter af naturen: Natura Naturans som den aktive, selvudfoldende, dynamiske natur, og Natura Naturata som den natur, der er blevet frembragt af denne proces.
- **Determinisme:** Alt er forudbestemt af guddommelige naturlove, uden tilfælde.
- **Adskillelse mellem indre og ydre religionsdyrkelse**
- **Forholdet mellem Stat og Kirke:** Spinoza foreslår en adskillelse af stat og kirke, hvor staten har det overordnede ansvar for den offentlige orden og sikring af borgerens velfærd, mens den indre religionsdyrkelse er et privat anliggende. Stat har myndighed og kan regulere ydre religionsdyrkelse, – da statens mål er at sikre borgeres selvudfoldelse.
- **Menneskets og Lovens Natur:** Spinoza skelner mellem naturlove,

menneskelige love, og guddommelige love. Han argumenterer for, at de guddommelige love er en del af den naturlige orden og repræsenterer etiske principper, mennesket selv fremskriver.

- **Profetens Rolle:** Spinoza naturaliserer profeten som et ekstraordinært, men fejlbarligt menneske, hvis åbenbaringer og syner skal forstås ud fra dennes personlige kontekst og natur, snarere end som absolutte sandheder.
- **Religion,** profetskikkelse + profetier – forestillingsforsøg på at komme til indsigt i hvad det gode er for mennesket. - vigtigt at vi ikke forstår religion på udsagnsniveau, med hvad det søger, – det gode. Men vi er tilbøjelige til at læse det overfladisk.
- **Spinozas Politiske Filosofi:** I modsætning til Aquinas og Luther ser Spinoza staten som grundlæggende sekulær og forankret i naturen snarere end i en guddommelig orden. Han argumenterer for religionsfrihed og religiøs pluralisme med staten som fortolker og vogter af den ydre religionsudfoldelse.
- **Ontologisk Monisme og Ætiologi:** Spinoza fremfører en ontologisk monisme, hvor der kun er én grundlæggende substans – naturen (eller Gud). Han afviser eksistensen af formålsårsager og fokuserer udelukkende på virkeårsager, hvilket tyder på et naturdeterministisk syn på universet.
- **Overgang fra Naturtilstand til Civilsamfund:** Naturlig selvudfoldelsesdrift (*Conatus*) styrkes ved at indgå med pagtsammenslutning med andre mennesker. Staten er givet naturalistisk – statens mål at sikre ret til selvudfoldelse. Han mener at dette fører hen imod demokrati.

Udvalgte værker:

- **Ethics (Etikken) (1677):** Værket er en dybdegående undersøgelse af etik, menneskets natur og deres plads i universet, præsenteret gennem geometriske metoder.
- **Theologico-Political Treatise (Teologisk-politisk afhandling) (1670):** Argumenterer for religionsfrihed og adskillelse af kirke og stat, fremmer fri tænkning og filosofi.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Descartes:** Spinoza udviklede ideer, der byggede på, men også afveg markant fra Descartes' filosofi, især omkring substans og Guds natur.
- **Hobbes:** Ligesom Hobbes, beskæftigede Spinoza sig med politisk filosofi og menneskets natur, men nåede til forskellige konklusioner om menneskets grundlæggende natur.
- **Leibniz:** Begge filosoffer var rationalister, men Leibniz var uenig med Spinoza omkring mange centrale spørgsmål, herunder Guds natur og universets determinisme.
- **Bultmann** Spinoza foregriber lidt bultmann, ifht. at religiøse forestillinger
- **Schopenhauer** Wille zum Leben minder om Spinozas Conatus

Kant (1724-1804)

Immanuel Kant, født i Königsberg, Prussen (nu Kaliningrad, Rusland), var en tysk filosof og en af de centrale skikkelser i oplysningstiden. Han lavede omfattende og systematiske værker i epistemologi, metafysik, etik og æstetik.

Centrale pointer:

- **Apriori og Aposteriori:** Kant skelner mellem apriori og aposteriori viden. Apriori viden er uafhængig af erfaring (som matematik, tid og rum etc.), mens aposteriori viden afhænger af erfaring. I sin moralfilosofi argumenterer Kant for, at moralske principper (såsom kategoriske imperativer) er apriori.
- **Fornuften og Kropslige Præferencer:** Kant ser fornuften som grundlaget for moral, i modsætning til kropslige præferencer, som han anser for at være kilden til individuelle tilfældige og subjektive ønsker. Fornuften leder os til almene nødvendige principper / maksimer.
- **Kategoriske og Hypotetiske Imperativer:** Kategoriske imperativer er absolutte moralske påbud, der gælder uanset personlige ønsker eller mål. Hypotetiske imperativer, derimod, er betingede og afhængige af individuelle mål eller ønsker, i.e hvis jeg vil ... så ...
- **Autonomi og Heteronomi:** Autonomi i Kants etik betyder selvstyre, hvor en person følger moralsk lov, som de har bestemt gennem fornuft. Heteronomi refererer til styring af eksterne kræfter eller ønsker.
- **Deontologisk etik / pligt-etik:** For Kant er den gode vilje det eneste betingelsesløst gode. Den gode vilje handler om intentioner og principper, ikke om resultaterne af handlinger. Maximer, agtelse og pligt er centralt for dette koncept.
- **De Tre Praktiske Postulater:** Kants tre praktiske postulater omfatter: a) Guds eksistens, b) sjælens udødelighed, og c) fri vilje. Disse postulater er ikke videnskabeligt beviselige, men er nødvendige for at give mening til moralsk handling og den moralske lovs fulde anvendelse.
- **Subjektivitet** Ting kan kun erkendes subjektivt(Ding für mich) og ikke objektivt(Ding an sich)

- **Transcendental idealisme:** Kant mente, at rum og tid er subjektive intuitionsformer / verden er en konstrueret i vores forstand. Transcendental viden er handler om objekter, men måden vi kan kende objekter(tid/rum/etc.) på før vi sanser dem. Metafysik -> epistemologi.

Udvalgte værker:

- **Kritik af den rene fornuft (1781/1787):** Et værk, hvor Kant argumenterer for, at rum og tid er blot "intuitionsformer", der strukturerer al erfaring, og at erfaringens objekter er blot "fænomener". Han forsøgte at imødegå skepticisismen ved at foreslå, at vi opfatter objekterne i overensstemmelse med vores rumlige og tidsmæssige intuitionsformer og vores forståelseskategorier.
- **Grundlæggelse af moralens metafysik (1785):** Her undersøger Kant de fundamentale filosofiske spørgsmål i moralen og argumenterer for, at moralske krav præsenterer sig som værende ubetinget nødvendige. Kant fokuserer på moralske principper, der kan etableres a priori, dvs. uden at trække på observationer af menneskelig adfærd.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Platon:** Kants skelnen mellem den fornuftige og den følbare verden minder om Platons skelnen mellem ideernes verden og den fysiske verden.
- **David Hume:** Kant blev inspireret af Hume til at udvikle sin kritik af ren fornuft og sin forståelse af moral og etik.
- **Spinoza:** Kant og Spinoza deler en interesse i at forstå forholdet mellem etik og metafysik, selvom deres tilgange og konklusioner adskiller sig betydeligt.
- **Mill:** Kontrast nytteetik vs pligtetik

Kierkegaard (1813-1855)

Søren Kierkegaard var en dansk filosof, teolog og kulturel kritiker. Han var yngste barn af Michael Pedersen Kierkegaard, en velhavende forretningsmand, og Ane Sørensdatter Lund, en husholderske. Kierkegaards farlige fromhed, dybe melankoli og stærke skyldfølelse havde stor indflydelse på hans liv og skrifter. Han studerede teologi ved Københavns Universitet og færdiggjorde sin uddannelse med en afhandling om ironiens begreb i forhold til Sokrates i 1841.

- **Religion forankret i eksistentiel transcens i stedet for rationalisme:** Kierkegaard vender sig imod den tankegang, som findes hos tænkere som Kant og Descartes, hvor religion og Guds eksistens forstås og begrundes gennem rationel argumentation. Kierkegaard mener, at religionen ikke er en funktion af menneskets fornuft. Han understreger, at den religiøse virkelighed eksisterer ud over det fornuftsmæssige og er paradoksal i sin natur.
- **Paradokset som central figur:** Kierkegaard taler om det absolutte paradoks, især i forhold til inkarnationen i kristendommen, hvor det guddommelige bliver menneskeligt (f.eks. Jesus som både tømmer og Guds søn). *Fornuften skal lide skbbrud* Dobbeltrettet søgning for at finde gud: både personlig lidenskabelig relation til Gud hvor mennesket erkender sin begrænsning, og afhængighed af guddommelig indgriben hvor det kommer i møde. Skal give afkald på det som rejser spørgsmålene for at nå frem til svaret.
- **Øjeblikket:** punktet hvor man går fra ikke-væren til væren, ud af paradokset. Hvor det timelige og uendelige mødes.
- **Menneskets eksistentielle selvforståelse:** Kierkegaard ser mennesket som en skabning, der er sat af “noget andet” (Gud), og hvis eksistens er en konstant proces af selvskabelse og -forståelse. Dette indebærer en åbenhed og en uafsluttet identitet, hvor individet selv er ansvarlig for sin egen tilblivelse. Mennesket er som udgangspunkt et faldet væsen der kun kan nå det guddommelige via nåden.
- **Angstens Rolle i Selvbevidsthed:** Angst er ikke blot en psykisk til-

stand, men en katalysator for selvbevidsthed og erkendelse af, at mennesket har en opgave i at forme sig selv.

- **Tre Livsformer:** Disse valg fører til tre livsformer eller eksistentielle stadier:
 - Det æstetiske stadie, karakteriseret ved umiddelbarhed og nydelsessøgen.
 - Det etiske stadie, hvor livet får sammenhæng gennem bevidste valg og mål.
 - Det religiøse stadie, opdelt i skyld-religiøsitet og paradoks-religiøsitet, hvor mennesket erkender sin afhængighed af 'det andet' (Gud) og det absolutte paradoks.
- **Kierkegaards Samtids- og Kirkekritik:** Kierkegaard kritiserer samtiden for dens overfladiskhed og 'vanekristendom'. Han skelner mellem kristendom som en personlig, engageret tro og kristenhed som en kulturel eller rituel praksis.
- **Tre Paradokser:** Intellektuelle (tro transcenderer/ud-over-grænserne af fornuften), Absolutte (gud som menneske/jesus), Øjeblikket (timeligt og evigt)
- **Subjektivitet:** Subjektive oplevelser og personlige perspektiver vigtigere for mennesket end objektive sandheder og universelle udsagn.

Øjeblikket:

- **Inkarnationsdogmet som Sandhedens Kerne:** For Kierkegaard repræsenterer inkarnationsdogmet – troen på at Gud har manifesteret sig i tiden som Jesus Kristus – den centrale sandhed. Dette er et eksklusivt sandhedsbegreb, hvor kristendommen står som eneste sandhedens repræsentant.
- **Religiøsitet A – Skyldreligiøsitet:** Her kritiserer Kierkegaard samtids teologi og dens tilgang til kristendommen, som han ser som overfladisk og reducerende. I denne model, opfatter individet kristendommen og det guddommelige ud fra en rationel, historisk og kulturel tilgang, hvilket ifølge Kierkegaard negligerer det transcendent aspekt af troen.
- **Religiøsitet B – Paradoks Religiøsitet:** I modsætning til Religiøsitet A, fastholder Kierkegaard i Religiøsitet B både det immanente og det transcendent aspekt af det guddommelige. Dette koncept udfordrer rationalitetens grænser og understreger troens betydning for at forstå det guddommelige. Her er troen på det paradoksale (f.eks. Kristus som både menneske og guddom) central.
- **Øjeblikket og Mødet med det Transcendente:** Kierkegaard beskriver et afgørende 'øjeblik', hvor individet møder det guddommelige i tiden og opnår en dybere sandhed, der går ud over rationel forståelse. Dette møde involverer en transformation eller 'genfødsel' af individet.
- **Kritik af Selvrådighed og Selvrealisering:** Kierkegaard argumenterer

mod ideen om, at mennesket alene kan realisere sin sande natur eller nå sandheden udelukkende gennem rationel tænkning eller selvrefleksion. I stedet er en personlig, lidenskabelig forholdelse til det guddommelige nødvendig.

- **Forholdet mellem Fornuft og Tro:** Et centralt tema i Kierkegaards tænkning er spændingen mellem fornuft og tro. Han hævder, at sand forståelse af det guddommelige ligger uden for fornuftens rækkevidde og kræver et personligt engagement i troen.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Platon:** Kierkegaard var påvirket af Platon, men fremhævede individets subjektive forståelse som afgørende modsat Platons idéverden.
- **Aristoteles:** Modsætning mellem Kierkegaards fokus på individets indre liv og Aristoteles' mere systematiske etik.
- **Luther:** Begge tænkere lagde vægt på individets direkte forhold til Gud, men Kierkegaard fokuserede mere på den indre eksistentielle kamp.
- **Nietzsche:** Selvom de begge fokuserede på individets kraft, var Kierkegaards tilgang forankret i kristendommen, mens Nietzsche forfægtede en mere verdslig filosofi.
- **Heidegger:** Begge undersøgte eksistensens og værens grundlæggende spørgsmål, men med forskellige udgangspunkter.
- **Descartes** som modsætning pga. rationalisme.

Mill (1806-1873)

John Stuart Mill var en engelsk filosof, politisk økonom og embedsmand. Han var en af de mest indflydelsesrige tænkere i den klassiske liberalisme og bidrog bredt til sociale teorier, politisk teori og politisk økonomi.

Centrale pointer:

- **Utilitarisme** (Utilitas latin for nytte) a la Bentham (mest mulige lykke for flest mulige) men Mill ser lykke mere kvalitativt i modsætning til Benthams mere kvantitative, – i kontrast til a priori viden.
- **Kvalitativ Hedonisme:** Mill argumenterede for, at ikke alle former for nydelse er lige værdifulde. Han understregede vigtigheden af intellektuelle og moralske nydelser over fysiske, idet de førstnævnte bidrager mere kvalitativt til menneskets lykke.
- **Socialliberal Politik og Individualisme:** Mill argumenterede for samskudsreformer for at sikre lige muligheder og understøtte individuel udvikling: Frihedsrettigheder, Ret til ejendom, Ret til sikkerhed, Ret til at få det tilbage fra staten man fortjener (ifht. de ydelser man leverer)
- **Empirisme og Induktiv Skole:** Mills tilgang var empirisk, baseret på erfaringer og observationer, og han tilhørte den induktive skole, der bygger viden gennem erfaring.
- **Sammenligning med Andre Filosofer:** Mill trækker på ideer fra Epikur og Bentham, og hans forståelse af lykke kan sammenlignes med Aristoteles' ideer.
- **Teleologisk og Naturlig Etik:** Mill anså etik som målrettet (teleologisk), fokuseret på konsekvenserne af handlinger for at opnå lykke. Han betragtede mennesket som en del af naturen, hvorved etikens mål er indlejret i den menneskelige natur.
- **Konsekventialisme:** Mill fokuserede på handlingers konsekvenser, hvor godt og ondt defineres ud fra deres evne til at frembringe lykke eller reducere smerte.
- **To Livsformer:** Mill skelner mellem en passiv (egoistisk og indadvendt – livsnysgerrighed) og en aktiv (empatisk og udadvendt – livsinteresse)

livsform, hvor den sidstnævnte er mere efterstræbelsesværdig.

- **Antropologisk Model:** Mill betragtede mennesket som et unikt væsen med en blanding af altruisme og egoisme, og med en indbygget tendens til at søge nydelse og undgå smerte.
- **Handlings- og Regelutilitarisme:** Generel skelnen mellem handlingsutilitarisme (direkte vurdering af enkelte handlinger ud fra deres konsekvenser) og regelutilitarisme (vurdering af handlinger baseret på regler, som hvis generelt anvendt, ville føre til det største gode).
- **Historisk Selvudvikling:** Mill så mennesket som et væsen i konstant udvikling, med evnen og retten til selvudfoldelse og udvikling af intellektuelle evner. Og samfundet i udvikling gennem en dialektisk process.

Udvalgte værker:

- **A System of Logic (1843):** En dybdegående undersøgelse af logikkens principper og videnskabens metoder.
- **Principles of Political Economy (1848):** Banebrydende værk i økonomisk teori, som integrerede politik og økonomi.
- **On Liberty (1859):** Et essay om individets frihed versus statens kontrol.
- **Utilitarianism (1861):** En præsentation af nytteetikken, som argumenterer for det største gode for det største antal.
- **The Subjection of Women (1869):** En tidlig feministisk tekst, der argumenterer for kvinders lige rettigheder.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Aristoteles** forståelse/syn på lykke, visse kvalitative fællestræk
- **Epikur**
- **Kant:** Mill afviste Kants kategoriske imperativ til fordel for en konsekvensbaseret etik.
- **Bentham**
- **Platon:** I modsætning til Platons idealisme, fremhævede Mill empirisme og praktisk viden.

Nietzsche (1844-1900)

Friedrich Nietzsche var en tysk filosof, klassisk filolog og kulturkritiker, som blev en af de mest indflydelsesrige tænkere i moderne tid. Hans forsøg på at afsløre de motiver, der ligger bag den traditionelle vestlige religion, moral og filosofi, påvirkede dybt generationer af teologer, filosoffer, psykologer, digtere, romanforfattere og dramatikere.

Nietzsche voksede op i en stærkt luthersk familie og mistede sin far, en pastor, i en ung alder. Han studerede teologi og klassisk filologi ved universiteterne i Bonn og Leipzig, hvor han blev inspireret af Arthur Schopenhauer og mødte Richard Wagner, hvilket blev starten på et livslangt venskab. Efter sin universitetsuddannelse oplevede han en række personlige og helbredsmæssige udfordringer, som påvirkede hans karriere og skrivelser.

Centrale pointer:

- **Nietzsches Syn på Mennesket:** Nietzsche opfatter mennesket som et historisk formet væsen snarere end noget med en fast defineret natur.
- **Livsbekræftende vs. Livshæmmende Moral:** Nietzsche introducerer en distinktion mellem livsbekræftende moral, der fremmer livets frie udfoldelse, og livshæmmende moral, såsom den asketiske moral, der hindrer denne udfoldelse.
- **Nietzsches Samtidskritik - Nihilisme:** Nietzsche så sin samtid som præget af nihilisme. Nietzsche foreslår en aktiv vej ud af nihilismen, hvor individer genfortolker og skaber nye værdier. Han skelner mellem passive og aktive tilgange, hvor de aktive individer besidder større "vilje til magt" og evne til at forme deres liv.
- **Viljen til Magt:** Som et værktøj for Nietzsches tænkning er ideen om "viljen til magt", et grundlæggende princip, der driver alt menneskelig adfærd. Denne vilje er dynamisk, immanent, formgivende og normgivende.
- **Evig gentagelse:** En model om at alting gentager sig.
- **Vilje til magt:** En central drivkraft i menneskelig adfærd, der søger at udtrykke og udvide sin indflydelse.

- **Overmennesket:** Et centralt koncept i Nietzsches filosofi, der repræsenterer en person, der har overvundet de traditionelle moralske værdier til fordel for en mere autentisk form for væren.
- **Viljen til intet** er der hvor viljen til magt indstifter nogle fortolkninger der hæmmer viljen til magt, – eksempelvis kristendoms effekt/undertrykkelse). Vilje til at tilintgøre sin egen vilje.

Moralens genealogi – Første afhandling

- **Moral som Historisk Artefakt:** Nietzsche ser moralske værdier som historiske konstruktioner. Kontrast til moral som a priori.
- **Overgang fra Før-Moralsk til Moralsk Epoke:** Før-moralsk: godt og slet – havde ikke moralsk konnotation, men refererede til social status (de fornemme vs. de almindelige). Historisk udvikling fra “godt og slet” til en moralsk epoke med “godt og ondt”.
- **Slavemoral vs. Herremoral:** Nietzsche stiller den kristne slavemoral, som fremmer afmagt og underkastelse, op imod den fornemme moral, som værdsætter magt og autonomi. Konflikt mellem præste- og krigerkaste er central i overgangen fra en før-moralsk til en moralsk epoke, hvor præstekasten anvender sprog og metafysik til at omvurdere værdierne og vende den aristokratiske værdiligning på hovedet.
- **Moral og Viljen til Magt:** Nietzsche forbinder moral med ‘viljen til magt’ og at moralske værdier er knyttet til magtdynamikker.
- **Viljens Frihed som Konstruktion:** Nietzsche argumenterer for, at koncepter som viljens frihed og sjælens udødelighed er konstruktioner brugt til at styrke slavemoraleen.

Moralens genealogi – Anden afhandling

- **Statsdannelsens Opkomst:** Her udforsker Nietzsche de tidlige fællesskaber og staters dannelse, med en særlig fokus på den politisk-filosofiske dimension, hvor kreditor-debitor relationen også spiller en central rolle, – relateret til menneske som kan love og huske. Samvittigheden som historisk betingede fænomener. Samvittigheden udvikles i før-moralsk epoke og leder til udviklingen af et regelmæssigt, beregneligt menneske.
- **Historiefilosofi:** Nietzsche kritiserer ideen om et fast mål i historien, fremhævende i stedet historien som en serie af fortolkninger og omfortolkninger, drevet af viljen til magt.
- **Den Kristne Morals Udvikling:** Her argumenterer Nietzsche for, at den kristne moral har formet en særlig type menneske, og undersøger menneskets historiske udvikling som et produkt af civilisatoriske kræfter.
- **Inderliggørelsen af Viljen til Magt:** Nietzsche beskriver, hvordan mennesket, gennem civilisatorisk udvikling, vender viljen til magt indad

mod sig selv, hvilket fører til selvrefleksion og selvlemlæstelse.

- **De Negative Idealer:** Nietzsche udforsker opståen af idealer som uselviskhed og selvopofrelse, som er i modstrid med den naturlige vilje til magt, og hvordan disse idealer bidrager til den dårlige samvittighed.

Moralens genealogi – Tredje afhandling

- **Samtidsdiagnose og Nihilisme:** Nietzsche undersøger kristendommens indflydelse på kulturelle værdier og identificerer en underliggende nihilisme. Dette inkluderer selvforagtende værdier og en defensiv holdning over for livet.
- **Oprindelsen af Værdier og Præstens Rolle:** Han udforsker, hvor disse værdier stammer fra, og peger på præsten som skaberen af negative idealer. Præstens dualitet i at forvalte egen lidelse og udøve magt over andre.
- **Sekulariseringstese:** Afhandlingen konkluderer med en teori om sekularisering, hvor religiøse idealer gradvist erstattes / *kører-videre* som sekulære idealer i samfundet.
- **Asketiske Idealer:** som han ser som livsnegation og en vej bort fra livet. Disse idealer omfatter selvnedskrivning og giver livet en retning, men betragter livet som en afvej.
- **Asketisme:** Nietzsche diskuterer de negative, asketiske idealer. Selvdisiplinering, der stammer fra asketisme, kan bruges produktivt for selvudfoldelse. Det asketiske ideal går videre fra religion, til domæner som kunst, filosofi og videnskab.

Udvalgte værker:

- “Således talte Zarathustra” (1883-85): En omfattende fremstilling af Nietzsches modne filosofi og hans karrieres mesterværk.
- “Menneskeligt, alt for menneskeligt” (1878): Markerer et vendepunkt i Nietzsches filosofiske stil og afslutter venskabet med Wagner.
- “Fødselens tragedie” (1872): Nietzsches første bog, der kombinerede hans begejstring for Schopenhauer og Wagner med hans studier i klassisk filologi.
- “Moralens genealogi” (1887): En omfattende kritik af den traditionelle moral, der består af tre afhandlinger, der hver især undersøger en central moralsk idé.
- “Det gode og det onde hinsides” (1886): En fortsættelse af tankerne i “Således talte Zarathustra” og undersøger de underliggende motiver i traditionel moral og filosofi.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Sammenligning med Aristoteles:** Der er paralleller mellem Nietzsches syn og Aristoteles' beskrivelse af den ideale selvudfoldelse. Mens Aristoteles fokuserer på en balance (at ramme midten), tenderer Nietzsche til at foretrække ekstremer.
- **Forskelle fra Platon og Epikur:** Nietzsche modsætter sig Platons transcendent verdenssyn og Epikurs søgen efter ataraxia (sjælero), som han kritiserer for at være overfladisk og en form for nihilisme, der ignorerer livets turbulens og smerte.
- **Kritik af Kant:** Nietzsche er kritisk over for Kants vægtning af fornuften som det ubetinget gode og opfatter Kants universelle moral som en form for underkastelse. Han anser Kants filosofi for at være en fortsættelse af religiøse ideer under en anden form.
- **Forskelle fra J.S. Mill:** Nietzsche er uenig med Mills opfattelse af, at det gode defineres ud fra, hvad der er bedst for flest mulige. Nietzsche argumenterer for selvudfoldelse som grundlag for det gode og kritiserer Mills synspunkt som et udtryk for en kristen frelsesfilosofi, der søger at eliminere smerte gennem videnskabelig fremgang.
- **Paralleller mellem Nietzsche og Kierkegaard:** Begge filosoffer var kritiske over for deres samtid og fokuserede på individets autenticitet og frihed til at træffe egne valg. De lagde vægt på øjeblikkets betydning og individets ansvar for at definere sit eget liv. En væsentlig forskel ligger i deres løsninger på livets opgaver. Kierkegaard betoner det absolutte paradoks i kristendommen, mens Nietzsche afviser metafysik og lægger vægt på immanens og individets selvoverladthed.
- **Schopenhauer:** Inspiration for Nietzsche. Måske sammenhæng mellem Schopenhauers vilje-begreb, og Nietzsches vilje til magt.
- **Aristoteles:** Nietzsche afviste Aristoteles' dydsetik til fordel for mere dynamiske begreber som vilje til magt.
- **Heidegger:** Heideggers værker om eksistens og væren er påvirket af Nietzsches filosofi.

Heidegger (1889-1976)

Martin Heidegger blev født den 26. september 1889 i Meßkirch, Baden, Tyskland, og døde den 26. maj 1976 i samme by. Han var søn af Johanna (Kempf) og Friedrich Heidegger og opvokset i en romersk-katolsk familie. Han begyndte først at studere til præst, men skiftede senere til filosofi og blev påvirket af Edmund Husserls fænomenologi.

- **Da-sein og eksistentialanalyse:** Heidegger introducerer begrebet “Da-sein” (væren-her) og udfører en eksistentialanalyse for at forstå mennesket som værende i verden (In-der-Welt-sein). Denne analyse fokuserer på menneskets forhold til verden, tid, og andre væsener.
- **Eksistentialer** Grundlæggende strukturer for menneskelig eksistens, i.e.: Dasein, In-der-Welt-Sein, Mitsein, Sorge, Geworfenheit, Befindlichkeit, Angst, Sein-zum-Tode, . . .
- **Eksistentielle** den individuelle/normative/eksistentielle tilgang til hvorledes eksistentialerne kommer til udtryk i det enkelte menneskes liv.
- **Egentlighed og Uegentlighed:** Heidegger udforsker to måder, hvorpå mennesker kan leve: i egentlighed (selvtransparens og leven i egen forståelse af sig selv og sin eksistens) eller i uegentlighed (opslugt af hverdagens gøremål i forudbestemte norme fra samfund).
- **Angst og Væren-towards-døden:** Angst ses som en vej til at frigøre sig fra uegentlighed, idet den konfronterer mennesket med dets egen dødelighed og unikke eksistens.
- **Sorge/cura** - omsorg/bekymrethed, både egentlig og uegentlig, om sin egen væren (og varetagelse af sit liv) og andre mennesker og/i verden . Fremadrettet dimension. (Evt. perspektiver/kontrast til Spinzas conatus/stræben, Schopenhauers vilje, og Nietzsches vilje til magt).
- **Ontisk vs. Ontologisk:** Heidegger laver en skelnen mellem det ontiske (das Seiende, det værende konkrete, partikulære) og det ontologiske (das Sein, væren, formale, universelle), hvilket fører til en dybere forståelse af menneskets væren og de grundlæggende betingelser for eksistens.
- **Fænomenologi:** Heidegger tager udgangspunkt i Husserls fænomeno-

logi: "Zurück zu den Sachen selbst!". Filosofien fokuserer på oplevelser/fænomener, som de præsenterer sig for os, uden forudindtagede teorier eller konceptuelle systemer. Studerer ikke objekter, men fænomener (oplevelsen af objekter i subjektet).

- **Kritik af solipsisme og skepticismen:** Heidegger argumenterer mod opfattelsen af mennesket som isoleret fra verden (solipsisme) og stiller sig kritisk over for skepticismen.
- **Henkastethed i verden (Geworfenheit):** Menneskelig betingelse at være henkastet i ikke-valgt historisk/kulturel/social kontekst. Konfrontation og anerkendelse af denne er en del af eksistensen og at leve egentligt. Væren dér, og også bevægelse hen imod døden.
- **Hermeutisk Tilgang:** Heidegger anvender en hermeneutisk tilgang, hvilket indebærer en fortolkende proces. Denne proces anerkender, at vores forforståelse (eller forudindtaget forståelse) påvirker, hvordan vi oplever og fortolker verden. Filosofiens opgave er derfor at blive bevidst om og udfordre disse forforståelser. **Hermeneutisk cirkel** (begreb videreudviklet fra koncepter fra Dilthey, Schleiermacher og Augustin).
- **Åbenhed over for Væren:** En central del af Heideggers metode er ideen om åbenhed (Erschlossenheit) over for væren. Dette indebærer en erkendelse af, at vores forståelse af væren og verden altid er ufuldstændig og under konstant udvikling.
- **Tid som Fundamental Dimension:** Tid er en afgørende dimension i Heideggers fænomenologi. Han ser tid, ikke rum, som den fundamentale måde, hvorpå væren udfolder sig. Den menneskelige forståelse af tid, især fremtidighed, spiller en central rolle i hans analyse af Dasein.
- **Verdensforviklethed/henfaldenhed (Verfallenheit)** opslugt i den nære verden, som kontrast til egentlighed.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Mod Nietzsche:** Heidegger ser Nietzsche som den sidste metafysiker, da Nietzsche stadig tænker inden for de rammer, han søger at overvinde. Heidegger mener selv at overskride metafysikken.
- **Mod Kant:** Heidegger afviser Kants syn på mennesket som primært et fornuftsvæsen og argumenterer for, at menneskets verdensforståelse er resultatet af dets handlinger i verden, ikke blot intellektuelle strukturer.
- **Mod antropologisk dualisme (Platon og Descartes):** Heidegger afviser ideen om mennesket som adskilt fra sin krop eller verden. I stedet argumenterer han for en indlejret og forviklet relation mellem mennesket og verden.
- **Kierkegård** øjeblikket vs. sporadisk egentlighed
- **Descartes** som kontrast

de Beauvoir (1908-1986)

Simone de Beauvoir var en fransk eksistentia­list og feministisk filosof. Hun voksede op i en katolsk familie og oplevede en religiøs krise som teenager, hvilket førte til, at hun blev ateist resten af sit liv. Hun fik sin uddannelse i matematik og filosofi ved Sorbonne og blev senere underviser, inden hun fokuserede fuldtid på at skrive. Beauvoir var Jean-Paul Sartres livslange ledsager og elsker, og mange af hendes ideer påvirkede hans værker.

Centrale pointer:

- **Tvetydighed (og eksistentia­lisme):** De Beauvoir undersøger menneskets tvetydige situation, hvor mennesket eksisterer i en mangel på væren / mangelvæsen. Og søger sin eksistens, værensafdækning og identitet udadtil.
- **Transcendens og Selvdannelse / definere sig selv:** De Beauvoir ser menneskets liv som en konstant bevægelse mod transcendens, hvor jeget og verden bliver afdækket gennem personlige projekter og værdier.
- **Etik og Frihedsbegreber:** Hun opstiller forskellige former for frihed (ontologisk – fri vilje, situationel – handle­mæssigt råderum, moralsk – i forhold til andre) og argumenterer for, at etik­kens kerne ligger i processen og ikke i slutresultatet. Hun afviser ydre retfærdiggørelse og understreger frihedens og valgets betydning i etik.
- **Inter-Subjektivitet:** Ens egen frihed er forbundet med de andres frihed. Menneskelig eksistens er indviklet og interaktiv, og ens handlinger er påvirkende og bliver påvirket af andre. Dette modsætter sig den isolerede subjektivitet og radikale individualisme, som ofte findes i eksistentia­lismen. (Som modsætning til Satre eller Descartes)
- **Det Gode og Det Onde:** For de Beauvoir er det gode knyttet til frihed og gensidig anerkendelse af andre individers projekter og friheder. Det onde opstår, når frihed ikke anerkendes, og andre reduceres til midler for egne ender.
- **Feminisme:** Hun så kønsnormer som samfundets pålæg, som kvinder skal definere sig inden for eller imod. Hun argumenterede for, at hvert

individ, især kvinder, bør genkende deres iboende frihed og bryde ud af samfundets begrænsninger.

Udvalgte værker:

- **“Le Deuxième Sexe” (Det andet køn) (1949):** Dette værk behandler kvinders behandling gennem historien og regnes ofte for et hovedværk inden for feministisk filosofi og startpunktet for andenbølgefeminismen.
- **“Mémoires d’une jeune fille rangée” (Erindringer fra en velopdragen pige) (1958):** En selvbiografi, der giver et intimt billede af hendes opvækst i en borgerlig fransk familie, hendes ungdomsoprør og de tidlige dage af hendes forhold til Sartre.
- **“L’Invitée” (Hun kom til at blive) (1943):** En roman, der skildrer forholdet mellem hende selv, Sartre og en af hendes studerende.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Kierkegaard:** Beauvoir blev påvirket af Kierkegaard i retning af en eksistentiaistisk etik om frihed.
- **Heidegger:** De Beauvoir trækker på Heideggers koncepter som ‘erschlossenheit’ (åbenhed) og ‘da-sein’ (her-og-der væren), men udvider dem ved at fokusere på frihed og projekt-relateret eksistens.
- **Sartre:** Hun er delvis enig med Sartre om menneskets eksistentielle situation, men går videre ved at argumentere for, at mennesket ikke kun er drevet af mangel og nederlag. Hun fremhæver den kreative og dynamiske proces, hvor mennesket konstant søger at afdække og skabe sin egen væren.

Bultmann (1884-1976)

Rudolf Karl Bultmann var en tysk luthersk teolog og professor i Det Nye Testamente ved Universitetet i Marburg. Han var kritiker af den liberalteologi (personlig/rational). Bultmann argumenterede for en eksistentialetisk hermeneutisk fortolkning af Det Nye Testamente og var fortaler for dialektisk teologi.

Centrale pointer:

- **Afmytologisering (Entmytologisierung):** Bultmanns fremtrædende koncept, hvor han søger at forstå Det Nye Testamente gennem en eksistentiel tolkning. Dette indebærer ikke at fjerne myter, men at fortolke dem via Heideggers eksistentialetanalyse for at afspejle menneskets værensform og relation til verden.
- **Forholdet til Heideggers Filosofi:** Bultmann anvender Heideggers eksistensanalyse (Dasein) til at forstå menneskets eksistens og dets horisontale relationer i verden. Han skelner mellem eksistens (individuel) og eksistentialet (almene).
- **Integration af Heidegger i Nytestamentlig Fortolkning:** Bultmann anvender Heideggers begreber om egentlighed og uegentlighed for at fortolke Paulus' breve i Det Nye Testamente, især idéerne om menneskets faldne natur (i kødet) og forfald.
- **Liberal Teologi og Historisk Bevidsthed:** Bultmann står i kontrast til liberalteologien, som ser Nytestamentlige tekster som historiske kilder, men han advarer mod at reducere disse tekster til universelle etiske læresætninger.
- **Påvirkninger fra Kierkegaard og Dialektisk Teologi:** Bultmann integrerer Kierkegaards tanker om menneskets faldne natur, paradokset og skelnen mellem sandhed og usandhed, samt dialektisk teologis fokus på Nytestamentet som kerygma (forudbestemt budskab) og dens historiske relevans.

- **Eksistentialfortolkning af Myter:** Bultmann mener, at bibelske myter skal tolkes eksistentialt for at forstå menneskets eksistensforhold, snarere end bogstaveligt.
- **Kristologisk Fokus og Teologisk Metode:** Bultmann understreger vigtigheden af Kristus i forståelsen af sandhed, og hvordan troen skal fornyes gennem et forhold til noget andet end sig selv, forskelligt fra Heideggers syn på angst og kedsomhed som veje til ægte eksistens.
- **Teksten blevet til i mytisk verdensbillede, men vi er i naturvidenskabeligt verdensbillede**
- Mennesket kan kun foretage bevægelsen fra uegentlighed til egentlighed gennem andet/religion - bevægelse fra uegentligheden til egentlighed, fra kødet til ånden, ved at menneske forholder sig til forkyndelsen.
- Bultmanns arbejde markerer en overgang fra liberal(personlig/rationel) til dialektisk(mennesket kan ikke kende gud på egen hånd, og derfor vægt på tro) teologi og understreger troens betydning over historiske detaljer.

Udvalgte værker:

- **Geschichte der synoptischen Tradition** (1921): Analyse af de traditionelle materialer brugt af evangelisterne Matthew, Mark, og Luke.
- **Jesus** (1926): En konstruktiv modstilling til liberal teologi, fokuserende på Jesu forkyndelse snarere end hans historiske figur.
- **Neues Testament und Mythologie** (1941): Præsentation af hans program for at "afmytologisere" Det Nye Testamente.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Martin Heidegger:** Bultmanns tanker var påvirket af Heideggers eksistentialisme.
- **Karl Barth:** Dialektisk teologi. Lighed i opfattelsen af, at mennesket ikke kan erkende Gud gennem egen kraft.
- **Søren Kierkegaard:** Delte Kierkegaards syn på eksistens og tro.

Løgstrup (1905-1981)

Knud Ejler Christian Løgstrup var en dansk teolog og filosof. Han blev student fra Metropolitanskolen i 1923, cand.theol. i 1930, og var præst ved Sandager-Holevad Pastorat (1936-43). Fra 1943 blev han professor i etik og religionsfilosofi ved Aarhus Universitet. Han modtog æresdoktorater fra Universitetet i Lund (1965) og Marburg (1977).

- **Opgør med Subjektfilosofi og Traditionelle Moralfilosofier:** Løgstrup kritiserer subjektfilosofien, som han mener isolerer individet fra verden. Han tager afstand fra den teleologiske og deontologiske tradition. Disse traditioner fokuserer på mål (teleologisk) og pligter (deontologisk) og kræver intellektuel refleksion om det gode.
- **Fænomenologisk og eksistentiel tilgang,** herunder Heideggers mit-sein.
- **Intersubjektivitet og Interdependens:** Mennesket er defineret intersubjektivt ved sin relation til andre, og vores liv er forviklet med andres. Dette står i kontrast til den individfokuserede subjektfilosofi.
- **Etik rejser sig ud fra vores forviklethed med andre** “Den enkelte har aldrig med et andet menneske at gøre, uden at han holder noget af dets liv i sin hånd.”
- **Etik ‘nedefra’:** Modsat pligt/regelfikseret/rationel etik, udspringer den af mellemmenneskelig naturlig kærlighed, der er kilde til spontane, intuitive handlinger.
- **De Suveræne Livsytringer:** Centralt i Løgstrups etik er ideen om “de suveræne livsytringer” – elementære og spontane etiske impulser som **tillid**, *talens åbenhed*, *barmhjertighed* og *oprigtighed*. Disse livsytringer er umiddelbare og spontane, opstående naturligt i mellemmenneskelige relationer, og er ikke resultatet af intellektuel overvejelse.
 - **Mulighedsvedholdende** eller mulighedophævende ved mangel
- **Regler og Normer som Sekundære:** Ifølge Løgstrup er regler og normer sekundære i etikken, idet de træder i kraft, når de suveræne livsytringer ikke spontant fører til etisk handling.
- **Etik som Situationsbestemt:** Løgstrup ser etik som dybt situationsbun-

det og afhængig af den konkrete kontekst, hvor de suveræne livsytringer opstår og virker.

- **Absolutte Bestemmelser for Godt og Ondt:** Han formulerer en absolut bestemmelse af godt og ondt baseret på varetagelsen af andre i de mellem menneskelige forhold.

Udvalgte værker:

- Den etiske fordring (1956): Fokus på etik 'nedefra', baseret på suveræne eller spontane livsytringer.
- Kunst og Etik (1961): Forholdet mellem kunst og etiske værdier.
- Kants Æstetik (1965): En analyse af Immanuel Kants æstetik.
- Opgør med Kierkegaard (1968): Kritisk blik på Søren Kierkegaards filosofi.
- Norm og spontanitet (1972): Diskussion om normer og spontanitet i etikken.

Perspektivering til andre tænkere:

- *Heidegger* mit-sein
- Søren Kierkegaard: Løgstrup kritiserer Kierkegaard for manglende fokus på menneskelig sameksistens.
- Kant: Kontrast til Kants kategoriske imperativ.
- Descartes
- Generel etik-filosofi

Bataille (1897-1962)

Georges Bataille var en fransk forfatter og filosof, født i 1897 og død i 1962. Han studerede ved École Nationale des Chartes i Paris og arbejdede senere ved Bibliothèque Nationale. Bataille var kendt for sine kontroversielle værker, der ofte omhandlede erotik og mysticisme. Han havde indflydelse på senere tænkere som Foucault og Derrida. Bataille var også interesseret i surrealisme, men havde et anstrengt forhold til bevægelsens grundlægger, André Breton. Han grundlagde den hemmelige gruppe Acéphale (“Hovedløs”) og var kendt for sin ateisme. Batailles arbejde spænder over et bredt felt fra litteratur til filosofi.

Centrale pointer:

- **Heterologi** fokus på det andet/fremmede(kroppens domæne) i kontrast til det homogene/ensartede(fornuftens domæne)
- **Suveræne eksistens**, når mennesket står ved sin længsel som det det har bragt sig på afstand af. Øjeblikket som vand i vand ved overskridelse af tabuer, – hensides fornuft (evt. perspektiv til øjeblikket i Kirkegaard).
- **Historisk bevægelse** mellem kulturbærende/arbejdende, – og en menneskelig tilbagesøgning mod det tabuiserede. Kultur-vs-natur, appolinske-vs-dionysiske
- **Accursed Share:** Ideen om “den forbandede del” (l’accursed share), hvor økonomier genererer et overskud, der overstiger det nødvendige og må brændes af luksus, krig eller ødelæggelse.
- **Erotisme og Tabuet om Død:** middel til at overskride grænserne for det individuelle selv. Han så erotik og død som tæt forbundne, begge områder hvor tabuer bliver brudt og individet oplever en form for tab af selv.
- **Materialistisk verdensopfattelse** Han anvender en også form for dialektisk materialisme, hvor mennesket og dets udfoldelse ses som en del af en større materiel kontekst, og menneskets kulturelle skabelser er både et produkt af og en reaktion på dets naturlige tilstand.
- **Kritik af Kulturel Ophøjelse:** Han kritiserer den tendens i kulturen, hvor hovedet ses som det ophøjede, mens kroppen og det lavere, som

eksempelvis storetåen, negligeres. Vigtighed af lavere, kropslige og det “abjekte”.

- **Den Indre Erfaring:** - Bataille udforsker “den indre erfaring” som ligger hinsides det diskursive og systemiske.
- **Første Negationsbevægelse – Afstand fra Naturen:** I denne fase distancerer mennesket sig fra sin oprindelige animalitet gennem brugen af redskaber og arbejde. Dette fører til en instrumentalisering af verden, hvor mennesket ser sig selv og omverdenen som ting, der tjener bestemte formål. Det er en negation af afhængigheden af naturen, hvor mennesket søger at undslippe naturens “skrækkelige” aspekter, såsom død og forgængelighed.
- **Anden Negationsbevægelse – Afstand fra Kulturen:** Her søger mennesket at overskride kulturens begrænsninger og tabuer, bevæger sig mod en form for autonomi eller suverænitet. Dette involverer ofte en genforbindelse med en “guddommelig animalitet” eller det hellige, som defineres i modsætning til den almindelige animalitet. Denne bevægelse inkluderer kulturelle praksisser som festen, ofringen, og kunsten.
- **Menneskets Udvikling:** Bataille beskriver menneskets evolution fra “Homo Faber” (det redskabsbrugende dyr) til “Homo Sapiens” (det tænkende, legende væsen). Han ser hulemalerier som udtryk for denne transformation, hvor kunstnerisk skaben bliver en måde at overskride arbejdets verden og genopdage intimiteten med naturen.
- **Religionens Rolle:** Religion spiller en central rolle i menneskets søgen efter tabt intimitet med naturen. Oprindeligt var religionen en direkte forbindelse til intimitet og det irrationelle, men i løbet af historien bliver den mere integreret i samfundets rationelle strukturer, mister sin oprindelige funktion og bliver et redskab for sociale og politiske mål.
- **Kunsten:** Kunsten ses som en moderne arvtager til religionens oprindelige rolle. Kunstnerisk aktivitet bryder med de rationelle og diskursive strukturer og åbner op for oplevelser af det ikke-diskursive og mirakuløse.
- **Videnskaben:** Bataille ser også videnskaben som en vigtig del af menneskets forståelse af sig selv og verden, men understreger, at den kun dækker en del af menneskets eksistens og erfaringer.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Poststrukturalisme:** Bataille var ikke selv poststrukturalist, influerede poststrukturalistiske tænkere som Michel Foucault og Jacques Derrida.
- **Friedrich Nietzsche:** Bataille var påvirket af Nietzsches filosofi
- **Marcel Mauss:** Batailles “Den forbandede andel” er influeret af Mauss’ bog “Gaven” og diskussionen af potlatch.

Phillips (1934-2006)

Dewi Zephaniah Phillips var en walisisk filosof, der var en ledende fortaler for Wittgensteins filosofi om religion. Han havde en akademisk karriere, der strakte sig over fem årtier. Phillips var særlig interesseret i filosofi af religion, etik, litteraturfilosofi, samt tænkere som Simone Weil, Søren Kierkegaard og Ludwig Wittgenstein. Han bidrog til Swansea Universitets ry som et centrum for Wittgensteins filosofi.

- **Fideisme kontra Rationalisme og Verifikationisme:** Phillips, influeret af Wittgenstein, argumenterer for fideismen, som kontrasterer med rationalismen og verifikationismen. Fideismen fremhæver tro (fide) som grundlag for religiøs overbevisning, i modsætning til rationalisme, hvor troen skal være rationelt begrundet (som hos Descartes), og verifikationisme, hvor sandhed skal kunne empirisk bevises.
- **Religion som Sprogspil:** Phillips ser religion som et unikt sprogspil med egne regler og grammatik, en idé han udvikler baseret på Wittgensteins sprogfilosofi. Dette synspunkt fremhæver, at religiøse udsagn ikke nødvendigvis skal forstås bogstaveligt eller bedømmes ud fra eksterne sandhedskriterier.
- **Religiøs Antirealisme:** Phillips argumenterer for en religiøs antirealisme, hvilket betyder, at religiøse udsagn ikke nødvendigvis siger noget konkret om verden, men snarere udgør en del af et særligt sprogspil.
- **Filosofi som Begrebsanalyse:** Phillips, i tråd med Wittgenstein, ser filosofi som en praksis, der beskriver, hvordan sproget bruges, snarere end at fremsætte påstande om verden. Dette indebærer en deskriptiv tilgang, hvor man kortlægger sprogets brug.
- **Kritik og Forsvar af Phillips' Syn på Religion:** Phillips' syn på religion som et isoleret sprogspil, immun over for ekstern kritik og uden klare kriterier for sandhed, har mødt kritik. Phillips imødegår dog denne kritik ved at understrege, at religiøse udsagn er forankrede i deres relevans for de troende og deres erfaringer.
- **Wittgensteins Indflydelse:** Wittgensteins sprogfilosofi, især hans senere

værker, har stor indflydelse på Phillips' tænkning. Wittgenstein bevæger sig væk fra en tidligere positivistisk sprogopfattelse til en mere praxeologisk forståelse, hvor sprogets mening er knyttet til dets brug/praksis og kontekst.

- **Tilgang til Videnskab og Religion:** Phillips diskuterer forholdet mellem videnskab og religion og argumenterer for, at de opererer indenfor forskellige sprogspil. Dette betyder, at de ikke nødvendigvis modsiger hinanden, da de har forskellige grundlæggende antagelser og bruger forskellige metoder.
- **Religiøse billeder og narrativer** kan også ses som en del af de religiøse sprogspil.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Ludwig Wittgenstein:** Phillips' arbejde er dybt påvirket af Wittgensteins filosofiske metoder og tilgange til religion.
- **Søren Kierkegaard:** Delte interesse i forholdet mellem religion og eksistens.
- Afstandstagen til religiøs rationalisme.

Nussbaum (1947-)

Martha Nussbaum er en amerikansk filosof, født 6. maj 1947 i New York City. Hun er kendt for sit arbejde inden for politisk filosofi, etik, feminismen og har særlig interesse for antik græsk og romersk filosofi samt dyreetik. Hun er professor ved University of Chicago og har tidligere undervist på Harvard og Brown University.

Centrale punkter:

- **Moralfilosofi og Kapabilitetsteorien:** Nussbaum fokuserer på at definere og fremme det gode liv gennem kapabilitetsteorien, som er inspireret af Aristoteles. Hun kritiserer BNP og utilitaristiske målestokke for vurdering af livskvalitet og søger at etablere en mere holistisk, global målestok for vurdering af livets værdighed. Skal sikres politisk.
- **De Centrale Kapabiliteter:** En liste af 10 kapabiliteter, der definerer betingelserne for et godt liv: *liv*(ikke dø før tid), *kropslig sundhed*(inkl reproduktion, ernæring/husly), *kropslig integritet*(bevægelsefrihed, sikkerhed mod vold, reproduktive valg), *sanser/fantasi/tanke*(inkl. uddannelse, litteratur og kunst), *følelser*(relationer, sorg, længsel, taknemmelighed, vrede, ... ikke lammet af frygt og angst), *praktisk fornuft*(selv syn på det gode, og planlægning af eget liv), *tilhørsforhold*(sociale interaktioner, inkl religion), *andre arter*(forbindelse med dyr/planter/natur), *leg/rekreation* og *kontrol over ens miljø*(politisk deltagelse, ytringfrihed, foreningsfrihed, ejendomsret, beskæftigelse på lige vilkår).
- **Religionens Rolle:** Religion anerkendes som en vigtig del af selvudfoldelse og kapabiliteter, men med opmærksomhed på, at religiøse traditioner ikke må hindre udfoldelsen af centrale kapabiliteter.
- **Normativ model** om det gode liv, normativ model om selvudfoldelse
- **Politisk Filosofi og Socialliberalisme:** Hun argumenterer for politiske systemer baseret på central kapabiliteter, der fremmer individets frihed og selvudfoldelse i et socialt kontekst. Hendes tilgang minder om socialliberalisme, der vægter individets frihed i samspil med samfundet.
- **Følelseteori:** Nussbaum fremhæver vigtigheden af følelsesmæssige res-

sourcer som empati, medfølelse, og respekt, og argumenterer for deres vigtighed i uddannelsessystemet for at fremme det gode liv.

- **Litteraturteori:** Hun understreger betydningen af fortællinger og litteratur i uddannelsen for at forme individets identitet og følelsesmæssige habitus.
- **Sårbarhedsfilosofi:** Erkendelsen af menneskets forskellige former for sårbarhed og dets afhængighed af sociale relationer og omstændigheder.
- **Pluralistisk Udmøntning og Politisk Retfærdig Fordeling:** Nussbaums argument for at samfundet skal varetage individets centrale kapabiliteter for at sikre retfærdighed, og at disse kapabiliteter kan udmøntes forskelligt afhængig af individet.

Udvalgte værker:

- “The Fragility of Goodness” (1986): Diskuterer etik og græsk tragedie.
- “Sex and Social Justice” (1998): Fokuserer på køn og social retfærdighed.
- “Woman and human development – the capabilities approach” (2000): Introducerer kapabilitets-tilgangen til menneskelig udvikling.
- “Hiding from Humanity” (2004): Undersøger følelsernes rolle i lovgivningen.
- “From Disgust to Humanity” (2010): Omhandler seksuel orientering og forfatningsret.

Perspektivering til andre tænkere:

- **Aristoteles:** Vægter selvudfoldelse og eudaimonia. Hendes arbejde om antik etik og tragedie relaterer til Aristoteles’ værker.
- **Aquinas:** Antropologien om menneskets evne til at forme livet inden for naturens rammer.
- **Kant:** Værdien af det enkelte individ og afvisning af at bruge mennesker som midler.
- **Marx:** Behovet for materielle goder til et vellykket liv.
- **Mill:** Værdien af selvudfoldelse og socialt engagement, og socialliberal tilgang.
- **de Beauvoir:** Frihedens centrering og politisk retfærdighed.
- **Heidegger** som kontrast: mere ontologisk, hvor Nussbaum er mere hverdags/normative retning